Zbigņevs Stankevičs, LZA goda loceklis

Garīgās vērtības mūsdienu sabiedrībā

Turaidas mūra pils 800gades Pateicības pasākumā sabiedrībai 1.augustā Turaidā piedalījās Romas katoļu baznīcas Rīgas arhibīskaps metropolīts ZBIGNEVS STANKEVIČS. Iespēja ikvienam iepazities ar arhibiskapa vēstījumu "Garīgās vērtības mūsdienu sabiedrībā".

Sirsnīgi sveicu visus Turaidas pils 800 gadu jubilejas svētku dalībniekus un mani labākie novēlējumi arī muzeja direktorei, jo patiešām šī vieta ir ārkārtīgi svariga Latvijai, svarīga Latvijas vēsturei. Tā ieņem nozīmīgu lappusi Latvijas vēsturē.

Esmu lūgts pastāstīt par garīgajām vērtībām mūsdienu sabiedrībā. Lai mēs nonāktu līdz situācijai, kāda tā ir mūsdienās, mēs nevaram atraut sevi no saknēm, no vēstures, jo vērtības, kas mums ir šodien, jau nav nokritušas no "zila gaisa". Tās ir veidojušās gadsimtu gaitā un tām ir kādas saknes, tās no kaut kurienes ir sūkušās savas dzīvības sulas. Pameģināsim paskatīties, kādi patiesībā ir visas Eiropas civilizācijas garīgie pamati, kādas vērtības ir mūsdienu Eiropas jeb, gribētu teikt plašāk, Rietumu civilizācijas pamatos. Kādas ir galvenās vērtības, pēc kurām mēs arī šodien vadāmies.

Pirmkārt, svarīgākais no Eiropas vērtību pamatiem ir pārliecība, ka **cilvēks ir vērtība**. Mēs zinām, ka citās civilizācijās ir ļoti dažādi. Totalitārajos režīmos cilvēks parasti ir kā smilšu graudiņš vai puteklītis, vai kāda mehānisma sastāvdaļa, un viņam pašam par sevi nav vērtības. Bet no kurienes izriet tas, ka cilvēks ir vērtība? No kurienes Eiropā jeb Rietumu civilizācijā nākusi šī atziņa? Pirmkārt, tās saknes ir jāmeklē tā saucamajā jūdeokristīgajā atklāsmē. Ja mēs atveram Radīšanas jeb 1. Mozus grāmatu, tad jau pašā sākumā tur ir pateikts, ka cilvēks ir radīts pēc Dieva attēla un līdzības. Ja jau cilvēks ir radīts, kaut arī no zemes putekļiem, jeb citā tulkojumā –zemes pīšļiem, tad Dievs iepūš viņā dzīvības dvašu un viņš kļūst par dzīvu dvēseli. Respektīvi, cilvēks atšķiras no nedzīvās un arī no pārējās dzīvās dabas, no dzīvnieku pasaules ar šo Dieva attēlu un līdzību. Lūk, tas nosaka to, ka viņam ir pavisam cita vērtība. Droši vien visi ir dzirdējuši izteicienu, ka cilvēks ir kā radības kronis. Tātad, šis ir pirmais pamats, kāpēc cilvēkam ir vērtība.

Otrais solis, kas ir vēl radikāļāks un vēl spēcīgāks pamatojums, ir atrodams Jaunajā Derībā. Mēs zinām, ka Jēzus Kristus atdod savu dzīvību par visiem cilvēkiem, tai skaitā arī par lielākajiem grēciniekiem, par tā saucamajiem bomžiem, narkomāniem, prostitūtām, zagļiem, laupītājiem, tātad – par visiem grēciniekiem. Mēs zinām, ka tad, kad Viņš mirst pie krusta, Viņam blakus ir divi noziedznieki – viens Viņu zaimo, bet otrs atklāj *Jēzus identitāti un mēģina otru noklusināt, sakot: "Ko tu dari? Viņš taču cieš nevainīgs."* Viņš vēršas pie Jēzus un saka: *"Piemini mani savā valstībā." Un Jēzus tajā pašā brīdī viņam atbild: "Jau šodien tu būsi ar mani Paradīzē."* Katoliskajā baznīcā ir arī tāda pieminas diena, kad tiek godināts – tātad, nevis pielūgts, jo pielūgsme pienākas vienīgajam Dievam, bet godināts jeb pieminēts svētais laupītājs. Interesanti! Tātad, otrais pamatojums ir tas, ka, ja jau Dieva Dēls ir atdevis savu dzīvību par otru cilvēku, tad tas nozīmē, ka šim cilvēkam ir neizmērojama vērtība. Lūk, no šejienes tad arī izriet viss tālākais.

Otra ļoti būtiskā mūsu civilizācijas vērtība ir **tiesības uz dzīvi brīvībā.** Tas nozīmē, ja jau cilvēks ir radīts pēc Dieva attēla un līdzības, tad viņam ir dota brīvība, brīvā izvēle. Viņš var izvēlēties labu un var izvēlēties ļaunu. Jo, ja viņam nav brīvības, tad viņš ir kā robots, kā Čingizs Aitmatovs raksta – *mankurts* vai zombijs. Tātad, cilvēks ir brīvs un no tā izriet cieņa, kas viņu atšķir no nedzīvās, materiālās pasaules vai arī no dzīvnieku pasaules, jo tie vadās pēc saviem instinktiem, patiesībā nedomā, neizdara šo izvēli. Bez brīvības, līdz ar to arī bez šīm tiesībām izvēlēties starp labo un ļauno, cilvēks nevarētu īstenot savu līdzību Dievam.

Trešā patiesība – **cilvēku vienlīdzība**. Atceramies, ka Jaunajā Derībā apustulis Pāvils saka, ka Kristū nav ne vīrieša, ne sievietes, ne verga, ne brīvā, ne jūda, ne grieķa. Jūds bija ticīgais, un grieķis bija pagāns. Tātad nav ne pagāna, ne ticīgā. Visi Jēzū Kristū ir viens. Ja mēs runājam par sieviešu vienlīdzību un vispār par tā saucamo sieviešu emancipāciju, tad interesanti, jo arī tai ir šīs kristīgās saknes, saknes, kas nāk no Evaņģēlija un Svētajiem Rakstiem. Jo, ja jau sieviete ir radīta pēc Dieva attēla un līdzības, tad viņai pienākas līdzvērtīga cieņa, salīdzinot ar vīrieti. Protams, pagāja daudzi gadsimti, jo arī vēlēšanu tiesības sievietēm daudzās Eiropas valstīs piešķīra tikai pēc Otrā pasaules kara. Bet šīs process bija neapturams un šodien ir nonācis līdz labam rezultātam. Par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienībā atskan tādas runas, ka vajadzēs to veltīt sieviešu līdztiesībai. It kā pie mums sievietes būtu diskriminētas. Nu, paskatāmies... mums bija sieviete prezidente, tagad ir sieviete premjerministre, mums ir ministres..., vārdu sakot, pie mums sievietes ir godā un cieņā šajā ziņā. Šeit jāatzīmē arī viena bīstamība, tā saucamais feminisms jeb radikālais feminisms. Ko tas dara? Tas mēģina pretnostatīt virieti un sievieti, bet saskaņā ar Dieva plānu, katram ir savs aicinājums. Svētie Raksti pašā sākumā saka, ka, sieviete ir dota vīrietim kā paligs, kā tāda, kura viņu atbalsta, iedrošina, un iedvesmo uz lieliem darbiem, bet nevis mēģina ar viņu konkurēt un izstumt. Vai arī tā kā Padomju Savienībā, sieviški pēc revolūcijas, divdesmitajos, trīsdesmitajos gados, viens no sieviešu vārdiem, kas tika dots, bija – *Traktorina*. Tas nozīmē, sieviete – traktoriste. Tas bija emancipācijas ideāls, sieviete, kura var darīt visus vīrieša darbus. Es nedomāju, ka sieviete jutās komfortabli šajā lomā. Sievietei ir savs aicinājums, sava loma, un vīrietis viņu nevar aizvietot. Vīrietis nevar dzemdēt bērnus. Tāpat arī sieviete nevar aizvietot vīrieti, jo viņa ir atšķiriga būtne ne tikai fiziski, bet arī psiholoģiski un, kā Jānis Pāvils II atzīmēja, pat garīgi. Arī savā garīgajā dzīvē viņai ir sava neatkārtojama harizma. Šajā ziņā labs piemērs ir Jaunava Marija. Galu galā mūsu Latvija kopš 1215. gada sauca *Terra Mariana*, tātad, Jaunavas Marijas zeme. Viņa tas labi parādās. Katoļu viņu godina kā visu svēto karalieni. Tas nozīmē – kā vissvētāko, karalieni arī pār apustuļi Pēteri, Pāvilu, evaņģēlistiem un visiem, visiem svētajiem. Viņa ir sieviete, un viņa īstenoja savu sievišķo aicinājumu. Viņa nebija priesteris, bet viņa ir svētāka par visiem viriešiem. Lūk! Tas ir interesanti! No šīs dievišķās atklāsmes saknēm, no kristīgajām saknēm izaug viriešu un sieviešu līdztiesība, bet, kā es teicu, šodien radikālais feminisms mēģina pretnostatīt sievietes un viriešus. Bet tas ir kļūdaini, tas ir pretrunā ar Dieva plānu.

Vēl attiecībā par cilvēku vienlīdzību – Jēzus Kristus piekodināja saviem mācekļiem: "Pielūkojiet, ka jūs nevienu no šiem mazajiem nenicināt, jo es jums saku, ka viņu eņģeļi debesīs vienmēr redz mana Tēva vaigu." Arī no šiem vārdiem izriet, ka katrs cilvēks ir vērtīgs, neatkarīgi no tā, vai invalīds, vai garīgi atpalikušais, vai neizglītotais.

Ceturtā vērtība **ir brālība.** Kā Jaunajā Derībā teikts – brālība Kristū. Jēzus saka: "Jūs visi esat brāļi." Tas ir kristīgas sabiedrības organizācijas pamatprincips, kas izriet arī no pirmā baušļa Jaunajā Derībā – savstarpējās mīlestības baušļa. Tātad, mīlestība, pirmkārt uz Dievu, bet otrkārt –uz tuvāko. Jēzus saka: "No tā visi jūs pazīs, ka esat mani mācekļi, ja jums būs mīlestība savā starpā." Interesanti, kāda ir tā mīlestība? Zinām, ka šodien par mīlestību ir visdažādākie priekšstati. Un diemžēl priekšstats par mīlestību bieži vien ir noreducēts līdz, ja nu varētu tā teikt, ielas vai fiziskas saskarsmes līmenim, ignorējot gan psiholoģisko, gan garīgo dimensiju. Mīlestības paraugs jeb ideāls, kāds izriet no mūsu civilizācijas kristīgajām saknēm, ir ļoti augsts, daudz augstāks par to torni, kur redzu, ka kādi arī uzmanīgi klausās, kas te tiek runāts. Daudz augstāks. Tas sniedzas līdz svētajai Trīsvienībai. Jo kristīgais Dievs ir vienīgais Dievs, bet Viņš ir trijās personās. Tas patiešībā ir atklāts tikai kristietībā. Zinām, ka ir monoteistiskas reliģijas – jūdaisms, islāms, un tur tiek runāts par vienu jeb vienīgo Dievu. Taču vienīgi kristietībā ar laiku radās izpratne, un tā izriet no Jaunās Derības, bet gadsimtu gaitā tika padziļināta, ka Dievs, kurš ir viens, vienīgais, ir trīs personas. Viena būtība – trīs personas, kuru starpā notiek nepārtraukta apmaiņa, mīlestības apmaiņa, savstarpēja sevis dāvināšana. Mēs to ļoti labi redzam, kad paskatāmies, kāda ir Jēzus attieksme pret Debesu Tēvu Jaunajā Derībā. Viņš saka: "Es neko nedaru pats no sevis, es redzu Tēvu darām un es daru." Tātad, ja Tēvs nedara, tad Viņš arī nedara. Un Viņš saka: "Es neesmu nācis, lai pildītu savu gribu, bet gan tā gribu, kas mani ir sūtījis." Lūk, redzama gribu savienošanās. Arī dzīves beigās Viņš saka: "Ne mana griba, bet Tava lai notiek. Ja iespējams, tad biķeris lai iet man secen, bet lai Tavs prāts notiek." Kristīgais sabiedrības un pirmām kārtām ģimenes savstarpējo attiecību ideāls ir Svētā Trīsvienība. Šis ir tas modelis! Tas ir kristietības vēstījums, kristietības sabiedrisko attiecību modelis. Ir jābūt vismaz trim personām. Mēs zinām, ja sevkāju starpā ir mīlestība, no šīs mīlestības dzimst bērni – sākumā viens un pēc tam nākamie. Un bērni, skatoties uz vecākiem, mācās, ko nozīmē būt par virieti, sievieti. Meitene, skatīdamās uz māti, mācās, kas ir sieviete, un, skatīdamās uz tēvu, mācās veidot attiecības ar virieti, kā arī saprast to, ko nozīmē vīrietis. Tātad, ir šis aicinājums uz mīlestību pēc Svētās Trīsvienības attiecību modeļa. Tas ir paraugs attiecībām pirmkārt ģimenē, bet, protams, arī valstī.

Dabiski, mēs varam uzdot jautājumu – ir pagājuši divi tūkstoši gadu, kopš šis modelis ir atklāts, bet kāpēc tas nav pilnībā mērā īstenots, kāpēc tas viss tik labi nestrādā? Atgriezīsimies pie jau pieminētās brīvības. Tas morālais ļaunums jeb ļaunums, kuru cilvēks aiz brīvās gribas izvēlas, kuru kristietībā vai reliģijā (normālās reliģijās) sauc par grēku, traucē īstenot šos ideālos dzīves/kopdzīves principus. Un tāpēc nekāds kompromiss ar grēku, ar šo ļaunumu nav pieļaujams. Katrs ir aicināts caur savu sirdsapziņu, caur Svētajiem Rakstiem un sabiedrībā iestrādātajām normām konfrontēties ar šo ļaunumu un tiekties to pārvarēt. Protams, ir tādas teorijas, kas mūsdienās izplatās, ka, lūk, ļaunais ar labo sadzīvo kopā, ka tie ir vienas medaļas divas puses un tas ir dabiski… ka tie papildina viens otru... Nē. No šī viedokļa skatoties, nav kompromisa ar grēku. Ļaunums ir nevis labā papildinājums, labā kāda ēnas puse, bet radikāls labā izkropļojums un pretstats.

Piektais punkts. **Tā ir cieņa arī pret dabu**. Zinām, ka ekoloģijas jautājumi arvien stingrāk tiek uzsvērti. Un atkal – no kurienes tas nāk? Argriežamies pie Radīšanas grāmatas, pie Bībeles pirmajām nodaļām. Tur Dievs pateica: "Pakļaujiet zemi." Pateica – pakļauj un apstrādā to. Pakļaut zemi un apstrādāt to – tātad, valdīt pār to, iespiest matērijā gara zīmogu. Tātad, likt, lai zeme strādā tavā labā, lai tā tevi baro, bet ne tikai. Piemēram, ja mēs runājam par mākslu, tad māksla jau arī iespiež matērijā gara zīmogu. Māksla baro nevis mūsu miesu, bet gan dvēseli un ceļ mūsu garu pretī augstākām lietām. Māksla vienmēr ir iedvesmojusi cilvēku. Normāla māksla. Par mākslas jautājumiem varētu ilgi un dikti diskutēt. Šajā gadījumā mums nav tam paredzēts laiks. Mēs redzam, ka šīs vērtības, kas ir iesaknotas Svētajos Rakstos, gadsimtu gaitā arvien vairāk caurstrāvojušas mūsu Eiropas kultūru. Piemēram, arī verdzība, kas tika atcelta... kā kurā vietā, bet ir atcelta. Rietumu civilizācija ir kategoriski pret jebkādiem verdzības paveidiem. Tas arī faktiski izriet no šīs atziņas, ka Kristū nav ne verga, ne brīvā. Visi ir vienlīdzīgi, un katram cilvēkam ir sava cieņa, un mēs nevaram otru cilvēku pakļaut un izmantot.

Lūk, visas šīs vērtības, ja mēs tās saliekam kopā, tad varam tās sintezēt divos vārdos – tā ir **cilvēka cieņa**. Tā ir mana pārliecība, ka tieši tas ir Eiropas vērtību kodols. Tā ir cilvēka cieņa. Katram cilvēkam piemīt neatkārtojama cieņa, tāpēc viņš ir vērtīgs. Viņš nekad nevar būt līdzeklis – par to runāja gan Kants, gan izcilais krievu domātājs Solovjovs. Cilvēks vienmēr ir kā mērķis pats sevī. Mēs nevaram izmantot otru kā instrumentu savu mērķu sasniegšanai. Un Eiropa iet tai virzienā. Protams, pa vidu gadās dažādas ideoloģijas, bet visi esam tikai cilvēki. Katrā ziņā Eiropas galvenā vērtība ir **cilvēka cieņa**, kura tiek respektēta. No tās izriet cilvēku tiesības un visas cilvēktiesību hartas, kuras šobrīd jau ir izplatījušās pa visu pasauli. Lūk, tās ir vērtības. Mēs redzam, ka šīs vērtības – kas ir zīmīgi, nav abstraktas, vienkārši kaut kādas garīgas vērtības. Tās ir iesaknotas kristīgajos pamatos un pakāpeniski caurstrāvoja mūsu kultūru, mūsu civilizāciju. Tās tika citādāk pārformulētas, piemēram, Lielajā franču revolūcijā – "Brīvība, brālība, vienlīdzība", taču pēc būtības izriet no šīm atziņām, par kurām mēs šodien runājam.

Tas ir brīniškīgi, ka savā laikā "Vārds tapa Miesa". Dieva Vārds tapa Miesa. Tāpat tas Vārds, ko Viņš sludināja, ko Viņš izteica Evaņģēlijā un ko šodien turpina sludināt Baznīca – šis Vārds arī top miesa, bet citā nozīmē. Šis vārds "top miesa", iemiesojas mūsu civilizācijā, iemiesojas tās vērtībās, dzīvē, savstarpējās attiecībās un visu to pārveido. Līdzīgi kā Evaņģēlijā raugs, mazā šķipsniņa, kura paceļ uz augšu mīklu, vai mazā sāls šķipsniņa, kuru ieber zupā, un zupa iegūst garšu. Tā pie mums ir noticis ar Eiropas civilizāciju – Evaņģēlija klātbūtne gandrīz divu gadu tūkstošu laikā to ir pārveidojusi. Šīs ir tās garīgās vērtības, kuras pat neticīgi cilvēki šodien ir atpazinuši un pieturas pie tām. Protams, ja vērtības atrauj no saknēm, tad tām sāk pazust gultne un robežas. Piemēram, cilvēktiesības vai vienas minoritātes tiesības – tās tiek hipertrofētas un tad pazūd līdzsvars starp šīm atsevišķajām vērtībām, tāpēc svarīgi sakņes vienmēr saglabāt. Labi, ka pie mums tapa Satversmes preambula un tur ierakstīja vispārcilvēciskās vērtības, mūsu latvisko dzīvesziņu un kristīgās vērtības. Cilvēka sirds un apziņas dziļumos ir ierakstīts morālais jēdziens kā dabiskais likums, par to runāja arī jau minētais Kants. Kristīgā atklāsme palīdzēja šim likumam atraisīties un uzplaukt, tā izveidojās mūsdienu vispārcilvēciskās vērtības. Savukārt, šim dabiskajam likumam mījiedarbojoties ar kristīgajām vērtībām un tautisko kultūru, radās latviskā dzīvesziņa. Tas viss ir nācis spontāni, tā kā no iekšienes, no mūsu tautas gara dziļēm un šodien ir savijies viss kopā. Tā rezultātā mums ir šodienas Satversme un šodienas Latvijas kultūra, ar kuru mēs tik ļoti lepojamies un kuru, es domāju, mums patiešām nav kauns visai pasaulei demonstrēt. Piemēram, kā tas šovasar bija Pasaules koru olimpiādē.

Lai Dievs jūs svētī! Lai Dievs jums palīdz garīgās vērtības uzturēt mūsu dzīvē, jo tās mums palīdz atplaukt priekā. Paldies par uzmanību!